ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ШКОЛИ

УДК 343.8:378.147

Н. В. Коломієць, к. ю. н., доцент

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ПРИ ВИКЛАДАННІ ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН

Анотація. *В статті досліджуються технологія розвитку критичного мислення, враховуючи педагогічний досвід, аналізується та розкривається специфіка його застосування при вивченні права.*

Ключові слова: *критичне мислення, текст, метод, знання, навички, вміння.*

Н. В. Коломиец, к. ю. н, доцент

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ТЕХНОЛОГИИ РАЗВИТИЯ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ ПРИ ПРЕПОДАВАНИИ ПРАВОВЫХ ДИСЦИПЛИН

Аннотация. *В статье анализируется технология развития критического мышления через чтение и письмо, обобщается педагогический опыт, раскрывается специфика применения.*

Ключевые слова: *критическое мышление, текст, метод, знания, навыки, умения.*

N. V. Kolomiiets, Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor

THE USE OF CRITICAL THINKING DEVELOPMENT TECHNOLOGIES IN THE TEACHING OF LEGAL DISCIPLINES

Abstract. *The paper analyzes the use of critical thinking development technologies through reading and writing, teaching experience is generalized, the specifics of the application are revealed.*

Keywords: *critical thinking, text, method, knowledge, skills, abilities.*

Актуальність теми дослідження. Кожний педагог визначає для себе – як і чому він буде вчити своїх вихованців. Можна вчити студентів загальновідомими методами, надаючи їм необхідну інформацію, а можна піти іншим шляхом.

У вищих навчальних закладах багато студентів з різними здібностями, з різним рівнем підготовленості та «достукатися» можна до кожного студента, тільки для цього потрібно використовувати не традиційні прийоми, а нові технології. На сьогоднішній день таких технологій багато. Враховуючи досвід роботи викладачів-юристів найефективнішою під час викладання правових дисциплін, на наш погляд, є прийоми з технології розвитку критичного мислення.

Постановка проблеми. Проблемі «як вчити майбутніх юристів» не завжди приділяють центральне місце в психолого-педагогічній літературі. У підсумку ми досить часто стикаємося з такою ситуацією: після навчання у вузі випускник не вміє самостійно мислити, не бачить не тільки оригінального, але й навіть загального, як в типових, так і неординарних ситуаціях, об'єктах і явищах. Нарешті,

© Коломієць Н. В., 2015

він не може вирішити юридичну проблему, обґрунтувати та відстояти певну правову позицію.

Загальновідомо, що навіть найновітніші та сучасні знання дуже швидко втрачають актуальність, застарівають і стають незатребуваними, а всі нормативно-правові акти, рано чи пізно, втрачають чинність. Так, в 2012 році Кримінально-процесуальний кодекс України був змінений Кримінальним процесуальним кодексом України. Слід зауважити, що останній докорінно змінив регулювання кримінально-процесуальних відносин. Тому неможливо дати студентам такий навчальний матеріал, таку інформацію, яка виявилася б актуальною і професійно затребуваною ними протягом усього життя. І це зрозуміло, бо викладач не може передбачити всі подальші зміни в законодавстві, подальший напрямок політики держави, вибір професійного життєвого шляху студента. Можна навчити студентів працювати за певними законами, кодексами сьогодні, а завтра вони втратять чинність і на зміну їм прийдуть нові. Можна змусити студента вивчити всі поняття, але він ніколи не зрозуміє взаємозв'язку юридичних процесів. Набагато продуктивніше навчити студентів користуватися нормативно-правовими актами, словниками, довідниками, сформувати у них здатність аналізувати життєві ситуації, знати принципи та закони за якими регулюються ті чи інші суспільні відносини. Таке навчання є конкретною реалізацією відомого положення, сформульованого лауреатом Нобелівської премії Максом Лауе: «Освіта є те, що залишається у людини, коли все вивчене нею забуте». Не секрет, що конкретні знання часто не тільки залишаються незатребуваними, але до того ж ще й не розвивають в студента розумових здібностей. Тому, на наш погляд, треба сформувати у студентів те, що буде актуальним завжди і скрізь - це критичне мислення, інтелект і активна громадянська позиція.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Критичне мислення - це освітня технологія. Технологія розвитку критичного мислення через читання та письмо розроблена в кінці XX століття в США (Ч. Темпл, Д. Стіл, К. Мередіт). У ній синтезовані ідеї та методи вітчизняних технологій, колективних та групових способів навчання, а також співпраці, розвиваючого навчання, вона є загальнопедагогічною, надпредметною. Критичне мислення та його технології розвитку досліджували такі вчені як Загашев І. О., Заір-Бек С. І., Муштавинская І. В., Фёдоров О. В., Халперн Д. Однак, варто зауважити, що аналіз застосування технології критичного мислення підчас викладання правових дисциплін відбувається вперше.

Постановка завдання. Мета даної статті полягає у комплексному дослідженні технології розвитку критичного мислення, використання прийомів технології розвитку критичного мислення під час роботи з текстами нормативно-правових актів на семінарських заняттях з права.

Виклад основного матеріалу. Технологія розвитку критичного мислення через читання являє собою цілісну систему, яка формує навички роботи з інформацією в процесі читання і письма. Критичне мислення - це один з видів інтелектуальної діяльності людини, який характеризується високим рівнем сприйняття, розуміння, об'єктивності підходу до оточуючого її інформаційного поля [1, с. 38].

Даяна Халперн у своїй роботі «Психологія критичного мислення» визначає критичне мислення таким чином: «Використання таких когнітивних навичок і стратегій, які збільшують імовірність отримання бажаного результату. Відрізня-

© Коломієць Н. В., 2015

ється зваженістю, логічністю і цілеспрямованістю. Інше визначення - спрямоване мислення» [2, с. 245]. З нею погоджуються й інші сучасні дослідники в області методів розвитку критичного мислення, як на Заході (К. Мередіт, Д. Стіл, Ч. Темпл, С. Уолтер та ін), так і на території СНД (М. В. Кларін, С. І. Заір-Бек, І. О. Загашев, І. В. Муштавінська та ін.) і під критичним мисленням розуміють сукупність якостей і умінь, що обумовлюють високий рівень дослідницької культури студента і викладача [3, с. 87]. З точки зору психології, критичне мислення - це розумне рефлексивне мислення, сфокусоване на вирішенні того, у що вірити і що робити (Д. Браус, Д. Вуд) [4].

У своїй статті «Нові педагогічні технології в шкільній бібліотеці: освітня технологія розвитку критичного мислення засобами читання та письма» І. О. Загашев пише: «Школяр, який вміє критично мислити, володіє різноманітними способами інтерпретації та оцінки інформаційного повідомлення, здатний виділяти в тексті суперечності і типи присутніх у ньому структур, аргументувати свою точку зору, спираючись не тільки на логіку (що вже важливо), але і на представлення співрозмовника. Такий учень відчуває впевненість у роботі з різними типами інформації, може ефективно використовувати найрізноманітніші ресурси. На рівні цінностей, критично мислячий учень вміє ефективно взаємодіяти з інформаційними просторами, принципово приймаючи багатополярність навколишнього світу, можливість співіснування різноманітних точок зору в рамках загальнолюдських цінностей» [5, с. 26].

Федоров О. В. зауважує, що критичне мислення межує з логічним мисленням, а для юриспруденції це вкрай важливо [1, с. 44].

Безумовно, підчас дослідження критичного мислення виникає питання: у чому ж специфіка цієї освітньої технології та які її цілі та завдання.

Специфіка критичного мислення полягає в тому, що, по-перше, навчальний процес будується на науково-обґрунтованих закономірностях взаємодії особистості та інформації; по-друге, фази цієї технології (виклик, осмислення, рефлексія) інструментально забезпечені таким чином, що викладач може бути максимально гнучким і автентичним кожній навчальній ситуації в кожен момент часу: мова йде про різноманітні візуальні форми і стратегії роботи з текстом, організації дискусій і процесу реалізації проектів; по-третє, стратегії технології дозволяють все навчання проводити на основі принципів співробітництва, спільного планування і осмисленості [6, с. 45].

Щодо цілей та завдань даної технології, то до них відносяться:

1) Формування нового стилю мислення, для якого характерні відкритість, гнучкість, усвідомлення внутрішньої багатозначності позиції і точок зору, альтернативності прийнятих рішень.

2) Розвиток таких базових якостей особистості, як критичне мислення, комунікативність, креативність, мобільність, самостійність, толерантність, відповідальність за власний вибір і результати своєї діяльності.

3) Розвиток аналітичного, критичного мислення. Завдання навчити студентів:

- Виділяти причинно-наслідкові зв'язки;
- Розглядати нові ідеї та знання в контексті вже наявних;
- Відкидати непотрібну або невірну інформацію;
- Розуміти, як різні частини інформації пов'язані між собою;
- Виділяти помилки в міркуваннях;

© Коломієць Н. В., 2015

- Робити висновок про те, чиї конкретно ціннісні орієнтації, інтереси, ідейні установки відбивають текст або провіщає людина;
- Уникати категоричності у твердженнях;
- Бути чесним у своїх міркуваннях;
- Визначати помилкові стереотипи, що ведуть до неправильних висновків;
- Виявляти упереджене ставлення, думку і судження;
- Вміти відрізняти факт, що завжди можна перевірити, від припущення і особистої думки;
- Брати під сумнів логічну непослідовність усної або письмової мови;
- Відокремлювати головне від істотного в тексті або в мові і вміти акцентувати на першому.

4) Формування культури читання, що включає в себе вміння орієнтуватися в джерелах інформації, користуватися різними стратегіями читання, адекватно розуміти прочитане, сортувати інформацію з точки зору її важливості, «відсівати» другорядну, критично оцінювати нові знання, робити висновки і узагальнення.

5) Стимулювання самостійної пошукової творчої діяльності, запуск механізмів самоосвіти і самоорганізації [7, с. 255].

Яким же чином відбувається організація навчального процесу, якщо застосовується технологія критичного мислення?

Головна роль відводиться тексту (підручника, нормативно-правового акта, тощо) Його читають, переказують, аналізують, трансформують, інтерпретують, дискутують, нарешті, складають. Студентові треба освоїти свій текст, виробити власну думку, висловити себе ясно, доказово, впевнено. Надзвичайно важливе вміння слухати і чути іншу точку зору, розуміти, що і вона має право на існування. Роль викладача - в основному, координуюча. Слід зауважити, що доречно було б використовувати і такі популярні методи демонстрації процесу мислення як графічна організація матеріалу. Моделі, малюнки, схеми і т. п. відображають взаємини між ідеями, показують студентам хід думок. Процес мислення, прихований від очей, стає наочним, знаходить видиме втілення [6, с. 124].

Для того, щоб зрозуміти дану освітню технологію, треба розглянути фази технології критичного мислення. Структура даної технології стрункa і логічна, так як її етапи відповідають закономірним етапам когнітивної діяльності особистості. У даній технології виділяють три основні етапи:

Перший етап роботи називається стадія виклику - пробудження наявних знань, інтересу до отриманої інформації, актуалізація життєвого досвіду. Іншими словами «створення мотиву до навчання». На цій стадії у студента виникають власні цілі і мотиви для вивчення нового.

Друга стадія називається осмислення змісту (одержання нової інформації). Викладач може запропонувати крім тексту підручника альтернативні джерела інформації. А студенти з часом починають більш вдумливо читати, слухати, задавати різноманітні питання. Завдання стадії реалізації сенсу:

- Допомогти активно сприймати досліджуваний матеріал;
- Допомогти співвіднести старі знання з новими.

Третя стадія - стадія рефлексії необхідна не тільки для того, щоб викладач перевірив пам'ять своїх студентів, але і для того, щоб вони самі змогли проаналізувати, чи вдалося їм досягти поставлених цілей і вирішити виниклі питання.

© Коломієць Н. В., 2015

Завдання стадії рефлексії:

- Допомогти студентам самостійно узагальнити вивчений матеріал,
- Допомогти самостійно визначити напрямки подальшого вивчення матеріалу.

За своєю суттю рефлексія являє собою зверненість пізнання людини на самого себе, на свій внутрішній світ, свій психологічний стан. Саме під час рефлексії ми можемо сумніватися, робити висновки, усвідомлювати нове [8, с. 205].

В даний час, коли пріоритетним напрямом навчання вибрано особистісно-орієнтоване навчання, перед нами стоїть мета зробити його, з одного боку, змістовним і практичним, а, з іншого боку, доступним і цікавим. Будь-яке нововведення, як відомо, зустрічає на своєму шляху підтримку, схвалення або опір. Для мене це також болюче питання: як зробити свої лекції і семінарські заняття з права цікавими та ємнісними в плані змісту. Вивчивши спеціальну літературу з даної технології, ми дійшли висновку, що на предметах гуманітарного характеру, таких, як право, де доводиться часто працювати з «сухими» і нецікавими текстами, дуже актуальна технологія критичного мислення. Деякі прийоми дозволяють зробити лекцію, семінар більш продуктивними, допомагають студентам сформувати власну позицію, освоїти навички роботи з різними джерелами права. Звичайно, лекція вимагає холодної розважливості і безпристрасної суворості, але атмосфера взаємопорозуміння, радісного піднесення, супутнього пошуку і творчості, є запорукою успішності у спільній діяльності викладача та студентів.

Вище викладене підтверджує наш погляд на необхідність застосування нових технологій підчас викладання навчального матеріалу, для того, щоб зробити навчальний процес цікавим для всіх студентів Адже якщо викладач буде досконало знати матеріал та застосовувати якісну методику викладання, то безумовно це буде запорукою отримання в майбутньому професіоналів.

Література

1. Фёдоров А. В. Развитие критического мышления в медиаобразовании: основные понятия / А. В. Фёдоров // Инновации в образовании. - 2007. - №4. - С. 30-47.
2. Халперн Д. Психология критического мышления. – СПб.: Питер, 2000. – 512 с.
3. Загашев И. О. Учим детей мыслить критически / И. О. Загашев, С. И Заир-Бек., И. В. Муштавинская. – СПб.: Альянс-Дельта, 2003. – 192 с.
4. Низовская И. Критическое мышление это… [Електронный ресурс]. / И. Низовская // Библиотека в школе. - №16. – 2003. – Режим доступа: http://lib.1september.ru/2006/06/6.htm.
5. Загашев И. О. Новые педагогические технологии в школьной библиотеке: образовательная технология развития критического мышления средствами чтения и письма [Електронный ресурс]. / И. О. Загашев – Режим доступа: https://lib.1september.ru/2004/17/15.htm.
6. Заир-Бек С. И. Развитие критического мышления на уроке: Пособие для учителя / С. И. Заир-Бек, И. В. Муштавинская. - М.: Просвещение, 2011 – 223 с.
7. Колеченко А. К. Энциклопедия педагогических технологий / А. К. Колеченко– СПб.: Каро, 2006. – 368 с.
8. Загашев И. О. Критическое мышление: технология развития / И. О. Загашев, С. И. Заир-Бек – СПб.: Альянс – Дельта, 2003. – 284 с.

© Коломієць Н. В., 2015